

Torma helyzete még szilárd

Nyelvi nehézségek a SZOTE-n

Körözvények — nyílt levél, káderfejlesztési tervek — kérvény, szerződések — (a szolgálati utat betartó) panasz, rendelkezések és tiltó táblák.

Túl sok a papír — gondoltam, mikor egy baráti beszélgetés és egy belső kiadványban megjelent hallgatói vélemény nyomán a SZOTE Idegennyelvi Intézetének (belső) ügyeiről tájékoztattam. Sok a papír, azaz kevés a szó, így egyetértés se igen lehet — gondoltam, miközben végighallgattam az intézet dolgozóit képviselő szakszervezeti bizalminak és néhány nyelvtanárnak a „munkahelyi történeteit”, miközben jegyeztem a vezető nyelvtanár, majd a rektor szavait. A megkérdozettek — állításait igazolandó — jelentéseket, írásba foglalt javaslatokat; dossziékba fűzött „dokumentumokat” tettek elem...

A szegedi orvostudományi egyetem hallgatóinak idegen nyelvekre való oktatására — más egyetemekhez hasonlóan — lektorátust hoztak létre több évtizeddel ezelőtt. Három és fél éve — pályázat alapján — új vezető, a több nyelvet ismerő *Torma József* került az intézmény élére. Úgy tűnik, azóta sincs béke az azóta Idegennyelvi Intézetté előléptetett munkahelyen. A helyzetet *Pósa Katalin* szakszervezeti bizalmi a következőképpen jellemezte: *a munkahelyi demokrácia teljes hiánya, az oktatás szétzilálás, követhetetlen és önkényes pénzgazdálkodás*. Torma József a lektorátusra háruló feladatok ellátásához elengedhetetlen szakmai követelményszint növelése következtében feszültté vált munkahelyi légkörről beszélt.

A papír azonos a minőséggel?

Az új vezető új „működési rend” kidolgozását látta szükségesnek a SZOTE idegennyelvi lektorátusán. Álláspontja szerint az alapvető általános idegen nyelvi ismereteket az egyetem előtti szakaszban kell oktatni, így a lektorátusoknak az alapismeretekre épülő szaknyelvi oktatás lesz a végső feladatuk. Bizik abban, hogy — ha egyre igényesebb munkát végeznek — nélkülözhetetlenné válnak, fel sem merülhet megszüntetésük gondolata. Ezért fogalmazta meg a *kreatív feladatvállalás* követelményeit (sokszínűség, változatosság, szabad nyelvhasználat, hagyományaink felújítása, önálló tanulási készség kialakítása), ezért dolgozott ki új „működési rendet” és íratott alá munkatársaival „káderfejlesztési tervet”. A SZOTE lektorátusán dolgozók — a következő új követelményeknek kell megfelelniük: két idegen nyelvzakos egyetemi diploma, az orvosi szaknyelv latin és görög elemeinek ismeretét feltételező latin állami nyelvvizsga, szakosított marxista — leninista egyetemi végzettség, egyetemi bölcsészdoktori fokozat, jegyzetírói tevékenység. Ezenkívül számos egyéb feladat elvégzésére „kötelezett” a nyelvtanár, például könyvtárügyeletre, folyamatos konzultációra, ügyintézésre, szükség esetén a nem szakértő szerinti órát megtartani, s egyáltalán, *„minden egyéb, az egyetem és a lektorátus munkáját elősegítő feladatot”* ellátni.

A követelményszint emelésével egyetértettek a dolgozók. Am azt nehezményezték, hogy az ésszerűtlen, csak az oktatómunka rovására elvégezhető feladatokat kiszűrő javaslatokat az értekezlet nyílt vitáiban elfogadta, majd később álláspontját visszavonta a vezető nyelvtanár. A vezető általános módszerének nevezték, hogy „mivel nyilvánosan nem tud érvelni elkövetései mellett — az oszd meg és uralj! — elv alapján —, mindenki vel csak négy szemközt beszél”. A „káderfejlesztési tervek” illetően módon történő „kidolgozása” után az az összkép alakult ki a lektorátus munkatársainak döntő részében, hogy vezetőjük „minőségjavító” koncepciójának lényege: papírok és diplomák megszerzése — azok tartalmától és értékétől, a munkát segítő vagy gátló jellegétől függetlenül; továbbá a bérezésnek az újabb és újabb „papirostól” és kizárólag a vezető véleményétől való függővé tétele.

„Akinek nem tetszik, mehet”

A vezető nyelvtanár a magas szakmai követelményrendszert a hallgatók elvárásainak és a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem vezetőivel való konzultáció alapján dolgozta ki. Úgy készítette elő intézetét a változásokra, hogy „elébe ment” a feladatoknak: a három féléves, heti háromórás kötelező orszoktatást fokozatosan két féléves, heti kétórás, majd választható tantárgyra redukálta; már 1987-ben megkezdte az egy idegen nyelvzakos kollégái átképzését; bevezette az angol szakfordítóképzést és a felsőfokú állami nyelvvizsga-előkészítést; öt (angol, német, francia, orosz, finn) anyanyelvi lektort al-

kalmaz. Időközben kétszeresére nőtt a lektorátus óraszám. A változtatások is igazolják az új vezető kiindulópontját: a szakmai követelményszint növelése jelentette „megrázkódtatáson” mielőbb legyenek túl az intézet dolgozói.

A fluktuáció ennek megfelelően elsőpró-nek nevezhető: a korábbi 16 munkatársból az utóbbi egy-két évben 8 keresett új munkahelyet, a jelenlegi nyelvtanárok közül minden második kisebb-nagyobb konfliktusba keveredett vezetőjével. A vezető nyelvtanár szerint azok távoztak, akik nem kívánták tartani magukat „az előzőleg megbeszél, írásban is rögzített követelményekhez”. A még a lektorátuson dolgozó tanárok úgy vélik, „a nagymérvű eltávozás már önmagában mutatja: baj van a munkahelyen”. A munkahelyi értekezleteken demokratikus módon kialakított álláspontok helyett a vezető nyelvtanár írásbeli rendelkezésekkel utasít; a fizetésekről az általa kitalált szempontok alapján, egyszerűben kíván dönteni. Az állandóan érvként használt „követelményszint-emelés” elmentmondásos: például egyesek középfokú nyelvvizsgával is oktathatnak, sőt, ő maga egykori érettségi vizsgájára hivatkozva latint tanít; túl sok a külső óraadó, így a tanév kezdetén hetek telnek el, mire kialakul a végső órend; a külső óraadók alkalmazásakor egyénienkénti elbírálást követ, esetükben nincs egységes követelményrendszer. Az ellenvéleményt kifejtő dolgozókkal szemben retorziókat alkalmaz: például a fizetésemelést, a plusz jövedelmet biztosító valutás órák „engedélyezését” használja fel a feltétlen engedelmesség kikényszerítésére. Az ellentmondás minden formájával szembeni reakciója aránytalan a kiváló okkal. Stílusára és módszereire jellemzőnek vélik a dohányzással kapcsolatos körlevélsorozatát, melyből idézünk.

(1. levél): „Tisztelt Munkavédelmi felelős tanárnő! Tájékoztatom a következő rendelkezésemről: Minthogy dolgozóink túlnyomó többsége nemdohányzó, néhányan viszont erősen dohányoznak, helyesen tartom, hogy a világméretű környezetszennyeződés mai állapotának megfelelően az egészséges életmódot folytató emberek érdekében hozzanak intézkedést. Közterületeken (folyosókon, fürdőszobában, vécében, tantermekben, könyvtári olvasóban, gépházban) dohányozni tilos... Dohányozni csak abban a teremben szabad, ahol kizárólag dohányosok dolgoznak... A feladat végrehajtásáért felelőssé teszem. Megbízom továbbá a következő táblák beszerzésével: 10 db dohányzást tiltó tábla beszerzése, 1 db dohányzásra kijelölt helyre utaló beszerzése...”

(2. körlevél): „... Mivel olyan hely nincs a lektorátuson, ahol nemdohányosok ne tartózkodnának időnként, 1989. december 6-án, reggel 8 órától a lektorátus egész területén megtiltom a dohányzást...”

(3. körözvény): „Tisztelt Kollégák!... Az egész lektorátus területén tilos a dohányzás!...”

(4. levél): „Tisztelt Tanárnő! Kérem, szíveskedjék vizsgálatot indítani, hogy mi az oka annak, hogy az egyik szobában még mindig erős dohányszag érezhető...”

A vezető vezetője kivár

A kicsinyeskedéssel fertőzött munkahelyi légkörön, s a vezető nyelvtanár módszerein változtatni akarnak az ott dolgozók. Értekezleteken jelezték nemtetszésüket, az egyetemi szakszervezet, majd a munkahelyi döntőbíró, később a rektor közbelépését kérték. A dolgozók panaszait, a vezető érveit meghallgatták, de az Idegennyelvi Intézet belső gondjai azóta sem oldódtak meg. A rektor szerint a vezető nyelvtanár kiváló szakember (ami a lektorátus munkájának javulásában is megnyilvánult), ugyanakkor sűrűn ismétlődnek olyan belső problémák, amelyeket egy rátermett vezetőnek (aki a lényegest a lényegtől elvonulástól megkülönbözteti, s aki kész a kompromisszumokra) magának kellene megoldania. Az egyetem vezetője úgy véli, arra kell törekedni a SZOTE minden intézetében, hogy a fluktuáció és a törzsgárda aránya egészséges legyen. A következő tanévben ismét területekre kerül a lektorátus: a rektor megvizsgálja, hogy a helyzet stabilizálódott-e. Az új pályázat kiírását — amit a lektorátuson dolgozók is támogatnának — a SZOTE állami vezetője nem tartja kizártnak, de végső soron az egyetem dönt a vezetésre való alkalmasságról...

Így számomra továbbra is kérdés: szabad-e hagyni a szakmailag mégoly kiváló személyt, hogy a vezetés nehézségeivel küszködjön, ha módszereit a „vezetettek” nem ismerik el? Az egyetemeken most dolgozzák ki az intézmény új szervezeti és működési szabályzatokat. Erdemes lenne e dokumentumokban a dolgozók vezetőválasztó jogára is figyelmet fordítani!

Újszászi Ilona

Csongor és Tünde a Várban

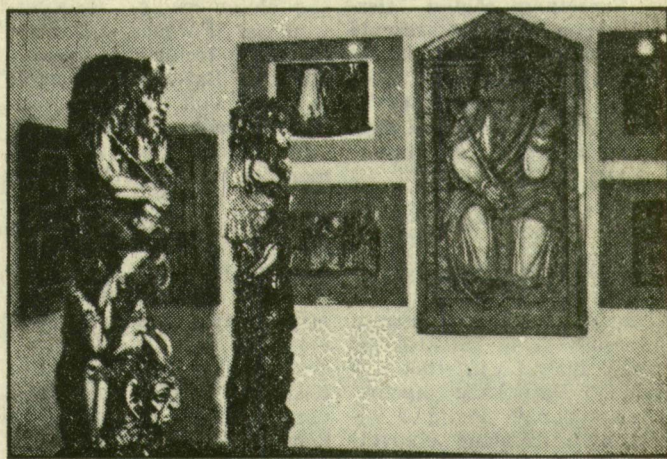
Elenyésző szerelem

Húvós előadással kezdődött az idei nyári színházi szezon Budapesten. Hideg, szeles estén mutatta be a Csongor és Tündét a Nemzeti Színház társulata a Karmelita udvarban. A színjáték azonban nem meglepette fel a didergő, majd fogyatkozó nézőket.

Csiszár Imre rendező mintha kívülrőlként közelített volna Vörösmarty darabjához. Akárcsak előző rendezésében, a Kaukázusi krétakörben, most is a különöségekre helyezte a hangsúlyt. Látványszínházat igyekezett teremteni, színpadi attrakciók sorozatát.

A Karmelita udvar alkalmi színpada azonban tökéletesen alkalmatlan ennek megvalósítására. Ügyetlenül, árulkodóan lógnak be a zsinórok, nehézkesen mozgathatók a trükköket. Elfújja a szél a takaróvásznak, díszletmunkások erőlködése látszik ki ott, ahol színpadi csodának kellene születnie. De nem ez a legnagyobb baj. Csiszár a látvánnyal sosem értelmel, mindig csak illusztrál, sokszor ezt is következtetlenség teszi. Csongor hatyúkat lát röplüni. Nosza, át is húznak két kitömött hatyút zsinóron a színpad fölött. Majd rövidesen megjelenik megszire nyúló fehér szárnyacsakkal verdesve Tünde, s csapkodva, szárnyaiban botlodozva Ilma. Többen paródiát sejtve felszisszennek. Nincs igazuk. Csiszár nem ironizál. A jelenethez komotons lecsatoltatja színészével a szárnyakat, majd távozásokra újra magukra öltik őket. Később azonban teljesen elfeledkeznek a tündérség ezen külső jeléről.

A három vándor egyszerre érkezik a színpadra, hatalmas vásznakat húznak maguk után. Mozdulni sem tudnak tőle. Csak a szél fújja könnyedén szét a súlyosnak szánt jelképeket. A látvány nem tesz hozzá semmit ahhoz, ami a szövegben elhangzik. A kereskedő gazdagságát az aranyszín, a fejedelem hatalmát a bíbor, a tudós kételyeit és erőfeszítéseit a zöld és a sötét közti átmeneti színű uszály jelzi. Miután méltóságteljesen bevonultak a vándorok, megállnak közepén, közrefogják a szintén mozdulatlan Csongort, majd egymás után elszavalják szövegeiket. Ha a rendezőnek valódi víziói lennének a műről, akkor a képi ötletek most kezdődnének, s nem ezzel fejeződnének be. Az elmondottak mélyebb rétegeit segítenék érvényesülni, s nem a szövegmondáshoz teremtenének esztétikus környezetet. Ugyanez érvényes az Éj monológiájára is. A sötét, pillangót formáló háttér előtt áll Lukács Margit és verset mond, miköz-



Részlet Varga Mátyás kiállítóházából: előtérben a Csongor és Tünde ihlette, Három ördögfiók című kerámiaszobra

ben a színpadon nem történik semmi.

Ezen az előadáson jószerével mindenki szaval. Többször egymás mellett beszélnek. Észre sem veszik, hogy milyen szituációban vannak, milyen belső tartalmakat, vágyakat és érzéseket szövegetnek meg. Versműsorral alakítják Vörösmarty drámai szövegét. Ennyire nem bízt volna a színház abban, hogy a szerző nemcsak kiváló költő volt, hanem hitelesen eljátszható színpadi mű szerzője is? Vagy a rendezőnek épp arra nem maradt ideje, energiája, hogy a helyzeteket kibontsa, megteremtse a valódi színpadi viszonyokat, amelyben természetesnek hatnának Vörösmarty költői mondatai?

Ebből következően tényleges színészi alakításokról nem is beszélhetünk. Feltűnő, hogy mennyire egysíkúak a figurák. Jószerével mindenki egyetlen gesztussal ábrázolja a színpadi alakokat. Mihályi Győző Csongorja a családott boldogságkeresés erőfeszítéseit mutatja. Ráckevei Anna Tündeként a remény és a reménytelenség hullámvásznak kiszolgáltatott önállóságát játssza. A köztük levő szerelmet, evidens összetartozást azonban semmi nem jelzi játékukban. Balga és Ilma párosát a komikaj hagyományoknak megfelelően tenyeres-talpas figurákként ábrázolja Bánsági Ildikó és Cseke Péter. A színészi szerepkörváltás kíséretén túl azonban nem dicsérhető alakításuk. Humoruk híján van bármiféle lendületnek vagy eredetiségnek. Tímár Éva Mirigyét a kegyetlenségre hajló, túlfeszített bosszúvágy jellemzi. Az ördögfiókák itt a pokol küldötteiként jelennek meg. Szirtes Gábor, Nemcsák Károly és Hunyadkúrti István azonban csak imitálják a fiókák ördögi energiáit. Az akrobatikusnak szánt mozgásban a legfel- tünőbb a színészek gyakor-

latlansága, ügyetlensége. Közben nyögdecselenek, hogy legalább az erőfeszítésükre felhívják a figyelmet.

Az ég és föld között lebegő történet ebben az előadásban menthetetlenül földhözragadt lett. A hangsúly-eltolódáshoz talán közrejátszott a technikai nehézség is. Mivel a szabadtéri színpadnak nincs zsinórpadrása, ezért az eget nem tudta szerepeltetni a mutatványokat bemutató rendező. Minden trükköt a színpad alól kellett megoldania. A nyílócsukódó föld alatti üregek így az előadás meghatározó metaforájává váltak. Minden a sírok között játszódik. A pusztulás húvóse lengi be az előadást (fújva magával a föld alól gyakran aradó műfüstöt). Minden a sírgödörbe hull, minden az enyészettel viaskodik. Ugyanakkor a jelkép határosságát csökkenti, hogy túl gyakran használják az üreget pusztán technikai segédeszközként — a szereplők hirtelen eltűnnek, váratlanul felbukkannak —, anélkül, hogy metaforikus jelentést kapnának.

Gondolati egyoldalúságra is utal azonban a látványvilág. Mint minden átmeneti időszak, a mi korunk is magán viseli az enyészet bélyegét. Rendkívül érzékeny a pusztulás fenyegetésére. De az átalakulás nemcsak halál, hanem újjászületés is. A boldogságkeresés nemcsak hiábavalóság, hanem életben tartott remény is, nemcsak a pokolal való találkozás kénysze- re, hanem az ég sóvárgása is. Eget sejtet, újjászületést ígér a szerelem. Egyedül ez az, ami képes legyőzni a halált. Ebben hitt Vörösmarty, amikor szembenézett kora komor valóságával, ön-maga kételyeivel. Ennek a metafizikai értelemben (is) vetett szerelemnek a hite hiányzott leginkább a külsődleges látványba és avitt deklamálásba belemerült előadásból.

Sándor L. István

Alapítvány a bölcsélet érdekében

Újabb alapítványról leszen szó, melynek bölcsőjét ezúttal a JATE filozófiai tanszékének jó néhány tanára ringatja. Sorolnánk az előhívó okokat: a magyar filozófia történetének nincs szisztematikus és módszeres számbavétele, különös tekintettel a szegedi vonatkozásokra. Amikor a kolozsvári egyetem Szegedre települt, vele jött egy filozopteam is, a nevek azóta a feledés jótékony homályába merültek. Megemlítjük például Bartók Györgyöt. A mechanizmus hasonló Hamvas Béla elfelejtéséhez, elfelejtéséhez. A két világháború közötti időszakban Klebelsbergnek köszönhetően a vidéki egyetemekre épp olyan komolyan ügyelt és figyelt a később földig dorongolt kultúrpolitika, mint a pestire, a vízfejűség, mint a bolsevik centralizáció kedves formája, ismeretlen volt. Nyilván, az sem véletlen, hogy az egy magyar Nobel-díjas, Szent-Györgyi Albert is épp szegedi illetőségű. Jelentős filozófiai élet is

folyt itt tehát, neves képviselőkkel, minden ideológiai fölhangtól mentesen.

Az alapítvány programjának létrehozói úgy gondolják, vissza kell adni a filozófia abbéli jogát, hogy újra szabad és független diszciplína legyen. Az állami költségvetés bizonytalansága miatt van szükség az alapítvány formájára, mely nyitott; a 70 ezer forintnyi, egyelőre csekély törzstőkéhez bárki hozzájárulhat, sőt. Az összegyűlt összeget felhasználják majd vendégoktatók meghívására, tehetséges hallgatók támogatására, a Szeged vonzáskörzetébe tartozó magyarság filozófiai kultúrájának ápolására...

Az alapítók: a Dunabank Rt., Csejtei Dezső, Dékány András, Simon Ferenc, Szabó Tibor, Kissné Novák Éva, Gausz András, Gyenge Zoltán. Tóth János, Krémer Sándor, Laczkó Sándor, valamint társelnöki támogató Turay Alfréd, a Hittudományi Főiskola rektora. Az alapítvány számlaszám: Dunabank Rt., 289-98 534-7007/082.

Dal.